

Hof in de Wijk

Voordracht t.g.v. academische werkplaats Biesbosch op Recept
Gehouden op 4 oktober 2013.

De term 'Hof in de Wijk' is eigenlijk in het voorjaar 2012 geboren. De gemeente Tilburg presenteerde de resultaten van een reorganisatie en wij waren daarbij uitgenodigd. De gemeente gaf aan zich te willen bezinnen op de relatie die ze had met ondernemers in de regio. Dat vonden wij een fris idee en naar aanleiding daarvan hebben we een afspraak gemaakt om te praten over een nieuwe visie op wijkgroen. Een visie waar wij als Van Helvoirt Groenprojecten al een tijdje mee rond liepen.

Een visie waarin we de mogelijkheid creëren om het onderhoud van het wijkgroen op een andere manier te organiseren. Drijver daarbij is de kracht van groen. Groen heeft veel te bieden, als je er over nadenkt. Niet alleen op het gebied van werkgelegenheid, maar ook op het vlak van gezondheid. Uit onderzoek van o.a. Agnes van de Berg (2007) is gebleken dat mensen die wonen in een groene omgeving zich niet alleen gezonder voelen, maar dat ze ook daadwerkelijk gezonder zijn. Verder draagt groen bij aan biodiversiteit en natuurwaarden in de stad en is gebleken dat groene openbare ontmoetingsruimtes de sociale cohesie in een wijk of buurt bevorderen. En zo zijn er nog wel meer voordelen te benoemen.

Deze kijk op wijkgroen is een geheel andere dan de visie die we in de dagelijkse praktijk vaak tegen komen. Openbaar groen wordt onderhouden op kosten van de overheid. De overheid heeft veel minder geld te besteden, dus die kosten moeten omlaag. Dat kan, maar dan kijk je puur vanuit de kostenkant naar groen. We kennen allemaal de gevolgen: omvorming van plantvakken naar grasvelden met hier en daar een boom, verlaging van de beeldkwaliteit, enz. De wijze van aanbesteding van het groenonderhoud is ondanks alle EMVI verbeteringen toch nog steeds erg kosten gedreven. Wat begrijpelijk is, maar misschien kan het ook anders.

In onze visie organiseren we het wijkonderhoud op een andere manier. In het groen zijn er veel verschillende werkzaamheden te onderscheiden. Er is handjeswerk, wat iedereen kan, maar er is ook heel veel heel specialistisch werk waar echt vakmanschap voor nodig is. Die diversiteit biedt de kans om verschillende mensen te betrekken bij het groenonderhoud. Dat kunnen vrijwilligers zijn, of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt vanwege een lichamelijke of geestelijke beperking. Wij zouden graag mensen in hun kracht willen zetten. Vakmensen doen het vakwerk en mensen die graag handjeswerk willen doen en zich daar aan kunnen ontwikkelen, kunnen daar de ruimte voor krijgen. We zouden daarin nauw samen willen werken met professionals die daarin begeleiding bieden.

Er zit nog een aspect aan onze visie. We zouden het groen willen uitvoeren vanuit een centrale plek in de wijk. De Hof. De Hof is een fysieke, centrale ontmoetingstuin. Hier kun je genieten van groen, werken in het groen, leren in het groen, leren van het groen, stage lopen in het groen, eten uit de tuin, plukken uit de tuin of je kennis over groen delen. Hier ontmoet de vrijwilliger de professional. Hier leert de wijkbewoner met een afstand tot de arbeidsmarkt hoe hij om moet gaan met groen. En zien de andere wijkbewoners dat ook een werkloze buurtgenoot bijdraagt en mee doet. De Hof kan een wijkmoestuin hebben, waar mensen onder de armoedegrens in mee kunnen helpen en dan mee kunnen delen in de oogst. Hier vandaan vertrekken de wijkhoveniers 's morgens om hun werk in de wijk te doen. En als je als wijkbewoner wil weten wanneer je je walnoot moet snoeien, kan je hier terecht voor informatie. Maar ook de oudere buurtbewoners komen hier naar toe voor een wandelingetje, even zitten in de zon en misschien een kopje koffie. Dat kopje koffie kan georganiseerd worden door een ondernemende buurtbewoner of misschien een vrijwilliger. Zo is er van alles te koppelen aan de Hof. Samen met de Hof kan de overheid bewerkstelligen dat er een gevelgroenproject komt of dat er meer gedaan wordt met vrijwilligers. Deze visie op wijkonderhoud is waarde gedreven, niet kosten gedreven.

Mijn verhaal sloeg wel in bij de gemeente! Alle duimen gingen direct omhoog. Iedereen vond het prachtig. Maar gaan we het nu zo doen? Hebben we een opdracht? Nee! Dat dan weer niet. Hoe dat kan?

Iemand die mij werkelijk veel heeft laten snappen is Roel During van Alterra. Hij schetst in zijn essay (Crowd about Nature) de maatschappelijke ontwikkelingen, vooral op het vlak van de verhouding tussen de overheid en de burger. Daar is wel iets in veranderd de laatste jaren. De burger krijgt niet alles meer verzorgd. Dat lukt niet meer in deze tijden. Op zich pakt dat eigenlijk best positief uit. De burger wordt actiever en is bereid om zelf iets op te pakken. Diezelfde burger blijkt daarin ook bijzonder creatief te zijn, waardoor er allerlei verrassende dingen gebeuren. Dakkokers, urban farming, gemeenschappelijke moestuinen, die de voedselbank voorzien van verse groente. Maar ook de opkomst van bloemrijke tuinen specifiek voor vlinders en bijen mag hierbij genoemd worden. Of het omvormen van saai openbaar groen in het langste singelpark in Leiden.

De overheid is blij met die krachten die vrijkomen vanuit de maatschappij. Dat scheelt! Maar een veel gestelde vraag van overheden is wel hoe zulke initiatieven duurzamer gemaakt zouden kunnen worden. Ze duren nu vaak zo lang als de subsidie groot is. Gevolg is dat de overheid naarstig op zoek gaat naar successen en probeert die op te schalen naar conceptniveau om zo meer te bereiken en uit de sfeer van enthousiaste eenlingen te komen.

Maar dat is nu juist precies waar het mis gaat. De burger die zich in wil spannen, wil dat best doen, maar wil dan ook zelf invloed hebben op de eigen leefomgeving. Als de zorgende overheid ineens niet meer zoveel zorg te bieden heeft, valt men terug op die eigen omgeving. Je buurvrouw kennen en weten dat ze een boodschap voor je doet, als je ziek bent. Samen je eigen wijk schoon houden, samen werken aan een buurtnetwerk, aan de waardevastheid van je woning. Daarmee zorg je voor je eigen ankerpunten.

Er is een veelheid aan mensen die zich in willen zetten in deze nieuwe participatiemaatschappij. Maar ook een veelheid aan capaciteiten die ingezet kunnen worden. De een organiseert graag, de ander staat het liefst in het weekend te schoffelen. Waar mensen gewaardeerd worden vanwege hun eigen capaciteiten, of waar mensen weten dat ze gezamenlijk een probleem oplossen, ontstaat energie en daar gebeurt het ook werkelijk.

Voor een overheid is die flexibiliteit en multifunctionaliteit moeilijk te managen, omdat alles nog keurig in afdelingen is georganiseerd. De regelgeving verandert nu eenmaal niet zo snel mee. En eigenlijk is het nou juist die diversiteit die iedereen toejuicht. Multifunctionaliteit, maatwerk en kleinschaligheid. Dat zijn de dingen waar we vandaag de dag blij van worden.

Even een kleine gedachtensprong. Steven Johnson legt in zijn boek 'Where good ideas come from' een prachtige link tussen het functioneren van ecosystemen en de maatschappij. Inspirerend, zeker op een dag als deze, waarop de Biesbosch centraal staat.

De laatste decennia hebben onderzoekers van ecosystemen gesproken over sleutel-soorten (keystone species). Dat zijn soorten die een disproportionele invloed hebben op het bestaande ecosysteem. Voorbeeld hiervan is een dier, dat als enige soort een andere soort eet. Valt dit dier weg, dan zal die andere soort gemakkelijk gaan overheersen, omdat er geen natuurlijke vijand meer is. Daarmee kan een heel ecosysteem uit elkaar vallen.

Een jaar of 20 geleden, ontdekten onderzoekers dat er nog een andere sleutelsoort was, met een geheel andere functie. Namelijk de soort die de gehele habitat zelf creëert. Deze soorten worden aangeduid als ecosystem-engineers. Een mooi voorbeeld daarvan is de bever. Die kan een bos door het vellen van populieren en wilgen omtoveren in een nat landschap. Dat landschap hebben ze nodig om te overleven. Maar het mooie is wat er volgt. De bomen die de bever heeft omgelegd, gaan rotten en trekken spechten aan, die daar gemakkelijk gaten in kunnen maken. Als die vertrekken, blijven er aantrekkelijke holtes over, waar zangvogels in kunnen nestelen. Verlaten beverburchten vormen een geweldige broedplaats voor ganzen en eenden. Er komen libellen, kikkers, salamanders, vissen en andere soorten.

De bevers bouwen dammen uitsluitend om zich zelf te beschermen tegen hun vijanden. Maar deze ecosystem-engineers bouwen daarmee een totaal nieuwe omgeving, waarin andere organismen hun eigen leven op kunnen bouwen. Het gaat verder dan een deur openzetten en de mogelijkheid bieden.

We hadden het hiervoor over de ontwikkelingen in de relatie tussen de burger en de overheid. We hadden het ook over diversiteit en maatwerk. Misschien hebben we bevers nodig om uiteindelijk de zangvogels te krijgen die we wensen.

We hebben het eigenlijk nog niet gehad over ondernemerschap. Ondernemers willen doen en willen effect sorteren, omdat ze weten dat ze er dan toe doen. Niet vervangbaar zijn. Ook in de wereld van het ondernemerschap verandert er veel. Ook ondernemers participeren mee in de maatschappij. Natuurlijk zijn er ondernemers die overleven door werk sneller en goedkoper te doen. Maar er zijn ook ondernemers die waarde gedreven overleven. De laatste groep zal veel positieve energie ontmoeten, maar net als de actieve burger ook regelmatig tegen verouderde systemen en regelgeving aan lopen.

Even terug naar de gemeente Tilburg. Zoals ik al zei: ik heb nog geen opdracht gekregen voor onderhoud met Hof in de wijk. Eenvoudig niet, omdat alles net was aanbesteed en in langjarige contracten zat. Even geduld dus, dacht ik. Maar ik werd een paar weken later gebeld door de gemeente met de vraag of ik ook een light versie had van de Hof in de Wijk. Voor braakliggende terreinen in Stokhasselt, een impulswijk in Tilburg. De economische drager ontbreekt. We hebben geen onderhoud, maar de gemeente heeft ons een betaald adviestraject aangeboden.

We zijn direct begonnen met DOEN! Een terrein is al gedeeltelijk ingericht. Het andere terrein is nog bebouwd. Daar moet eerst gesloopt worden. Maar er was direct zoveel energie in de wijk. Daar moesten we wel iets mee doen. We hebben een projectgroep gevormd, met maatschappelijk werk, de GGD, de wijkregisseur, een mbo-opleiding en de wijkraad. We hebben met subsidie van de Vlinderstichting de eerste Idylle ingezaaid, die onlangs feestelijk is geopend en er zijn moestuinen aangelegd. We zijn met dit project in een uitzending van Vroege Vogels gevraagd. De opening werd gedaan door Loretta Schrijver en werden er opnames gemaakt door Koffietijd. We hebben alle regionale kranten gehaald en inmiddels ook de landelijke Heemprijs gewonnen met dit project.

Dit najaar starten we met ontwerpateliers. Daar hebben we enthousiaste omwonenden voor gezocht en inmiddels gevonden: maar liefst 70 bewoners willen mee denken over de inrichting van het terrein! Niets dan positieve energie en er wordt geweldig samengewerkt in totaal nieuwe verhoudingen. Niemand is baas, maar iedereen duwt mee. Voor de gemeente is dit niet altijd even gemakkelijk. Maar gelukkig worden bevers niet bij voorbaat afgeschoten in dit gebied. Wij zijn ervan overtuigd, dat we met deze ondernemende projectgroep en een meedenkende gemeente veel waarde kunnen creëren in de wijk. Sociale cohesie, stadslandbouw, meer mensen die mee kunnen doen, verbetering van de gezondheid in de wijk. Ook ons bedrijf maakt met dit project een positieve ontwikkeling door. Direct uitvoerenden spelen een andere rol en krijgen andere verantwoordelijkheden, die veel meer liggen op het sociale vlak. En dat biedt nieuwe kansen. Dit positieve project wilde ik u niet onthouden. En ik hoop dat er meer gemeenten hun nek uit durven te steken en durven af te wijken van de gebaande paden. Want als je bevers toelaat, kan het maar zo zijn, dat je er bijzondere zangvogels bij cadeau krijgt!!

Jasperina Venema
Commercieel adviseur

Van Helvoirt Groenprojecten BV

Oisterwijksebaan 8A, 5056 RD Berkel-Enschot

Postbus 145, 5056 ZJ Berkel-Enschot

T 013-5408200

M 06-52396003

E jasperinavenema@vanhelvoirtgroenprojecten.nl

W www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

W www.studiovanhelvoirt.nl

W www.daktuinspecialist.nl